

Saniye KÖKER*

MUKAYESELİ EDEBİYAT VE POSTMODERNİZM BAĞLAMINDA KIRMIZI SAÇLI KADIN ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öz: Yunan tragedyasının önemli örneklerinden kabul edilen *Kral Oidipus* Sophokles tarafından M.Ö. 430-425 yıllarında yazılmıştır. Oidipus, tanrıların lanetine uğrayarak istemeden suç ve günah işleyen mitolojik bir kahramandır. Onun bu trajedisi aradan geçen binlerce yıllık bir zamana rağmen hâlâ etkisini sürdürmektedir. Bu etki, Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında görülür. Referans metin olarak ele alınan *Kral Oidipus*, *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında metinlerarasılık yöntemi doğrultusunda, kader izleği etrafında incelenmiştir. Başka metinlere ait parçaları tutarlı bir bütün içerisinde bir araya getiren ve böylelikle yeni bir metin ortaya çıkaran metinlerarasılık, aynı zamanda bir yeniden-yazma işlemi olarak adlandırılır. Buradan hareketle referans metnin başka bir metin içinde nasıl yeniden yazıldığı gösterilmeye çalışılmış, bu iki eser arasındaki ilişki, mukayeseli edebiyat bağlamında benzerlikleri tespit etmek suretiyle ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mukayeseli Edebiyat, Metinlerarasılık, Yeniden-Yazmak, Kral Oidipus, Kırmızı Saçlı Kadın

A REVIEW ON RED HAIR WOMAN IN THE CONTEXT OF COMPARATIVE LITERATURE AND POSTMODERNISM

Abstract: King Oedipus, a significant example of the Greek tragedy, was written by Sophocles in the years between 430-425 BC. In Greek mythology, Oedipus is a victim of fate that perpetrated crime unintentionally because of the damnation by gods. His tragedy preserves its influence despite thousand of years. The influence is seen in *The Red-Haired Woman* by Orhan Pamuk. Oedipus the King, the reference work, is analyzed around the theme of fate in accordance with intertextuality. Gathering pieces from various works and thus creating a new text, intertextuality is also the process of rewriting. From this point, it is tried to show how a text can be rewritten within the different text. The relationship between these two texts has been revealed to identify similarities in terms of comparative literature.

Keywords: Comparative Literature, Intertextuality, Rewriting, Oedipus the King, The Red-Haired Woman

1. Giriş

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlanan Postmodernizm, edebiyatla sınırlı kalmayarak felsefeden tarihe, psikolojiden sosyolojiye, müzikten mimariye ve daha birçok alanı etkisi altına alan bir kültür hareketi olarak etkisini gösterir. Bu etkilenmelerin başında özellikle

---

* Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi; Kırşehir/TÜRKİYE; kokersan@outlook.com

İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan post endüstri, tekno-bilim alanlarında yaşanan ileri kapitalizm gelir. Ecevit'in, akıl almaz teknolojik olanakların yarattığı bilişim ortamında yaşanan gezegensel bir kültür kargaşasının, kültürel/ulusal sınırların birbiri içinde eridiği bir dönem (Ecevit, 2014: 58) olarak adlandırdığı Postmodernizm, Modernizmin temelini oluşturan Pozitivizmi ve onun rasyonalitesini eleştirerek karşıt bir söylem geliştirir. Oluşturulan bu yeni dünya görüşünün içinde bütün değerlerin, türlerin, söylemlerin, biçimlerin birbirine karıştığı, iç içe geçirilerek alışılmış olan anlayışın yapısının bozulduğu ve böylece karnavalesk bir yapıya doğru gidildiği görülür.

Postmodern tekniklerle yazılan bir eserde, insanoğlunun tarih boyunca yaratmış olduğu bütün sözlü ve yazılı ürünlerin izlerini bulmak mümkündür. Tarih, mitoloji, dini metinler, destan, efsane, masal gibi çok geniş yelpazede yer alan anlatılar tek bir metnin bünyesinde bulunabilir. Postmodernizmin bu özelliği metinlerarasılıkla doğrudan ilgilidir. Temellerini Rus Biçimcilerinin attığı metinlerarasılık, 1960'lı yıllarda Julia Kristeva tarafından kuramsallaştırılmıştır. Kristeva metinlerarasılığı, her metin bir alıntılar mozaïği gibi oluşur, her metin kendi içinde başka metnin eritilmesi ve dönüşümüdür (Kristeva, 1969: 52'den akt. Aktulum, 2000: 41) şeklinde tanımlar. Metinlerarasılığı yeniden bir üretim işi olarak gören Kristeva'ya göre asla tamamlanmış bir metin yoktur. Her metin başka bir metnin içinde, daha önce kullanılmış başka sözcüklerle yan yana gelerek veya bir metnin içinde geçen sözcüğe başka bir metinde farklı bir anlam yüklenerek yeni biçimlerle, yeni anlamlarla devinimsel bir döngüde tekrardan yaratılmaktadır. Metnin bu özelliği Kristeva'nın metni bir "alıntılar mozaïği"ne benzetmesini de anlamlı kılar (Aktulum, 2000: 43).

Postmodernist romanların odak noktasını oluşturan metinlerarasılık, ne yazarının, kahramanlarının kişiliğiyle, psikolojisiyle ne de dış dünyanın gerçekliğiyle ilgilendir. Bu yöntemde başlıca amaç eserin kendisini ve eserin bir başka eserle olan ilişkisini yansıtmaktır. Yazar bu ilişkiyi kurarken birden çok farklı ilişkiyi göz önünde bulundurabilir. Bunlar semantik olduğu gibi, metnin başka düzeyleriyle de ilgili olabilir, yani yazı, noktalama, fonoloji, morfoloji, kelime hazinesi veya sentaks gibi dilbilimsel açılardan, ayrıca metrik, retorik veya anlatım biçimlemeleri açısından (Aytaç, 2013: 211) kendini gösterir.

Postmodernist romanlardaki metinlerarasılık yöntemi aynı zamanda yeniden-yazmak olarak da adlandırılabilir. Ayrışık unsurları, başka metinlere ait parçaları tutarlı bir bütün içerisinde bir araya getirmek, onları düzenleyerek aralarında uyum sağlamak, böylelikle yeni bir metin ortaya çıkarmak bir yeniden-yazma işlemi olarak görülür. (Aktulum, 2000: 236). Neticede Kristeva'nın deyimiyle her metin başka bir metnin eritilmesi ve dönüştürülmesi işlemi olduğuna ve yine her metin başka bir metne eklenerek yeniden sunulduğuna göre yazarın yaptığı iş, kendinden önce yazılmış bir eserin tamamını veya bir kısmını yeniden, ondan farklı bir biçimde ortaya koymaktır.

Postmodernist romanların merkezinde yer alan metinlerarasılık, mukayeseli edebiyatı da doğal olarak beraberinde getirir. Ulusal olanla yabancı ülkedeki durumu karşılaştırma anlamında "komparatistik" çalışmalar

(Aytaç, 2013: 15) söz konusu eserin/sanatçının kendi ülkesindeki durumuyla bir başka ülkedeki eserin/sanatçının çeşitli yönlerden mukayeselerini ortaya koyar. Bu mukayesede eserlerin/sanatçıların farklılıkları, ortaklıkları ya da benzerlikleri araştırılarak bir sonuç elde edilir.

Bu çalışmada Postmodernist romanların odağında bulunan metinlerarasılık yöntemi, iki farklı eser üzerinde mukayeseli olarak incelenecektir. Mukayesede referans metin olan *Kral Oidipus* adlı tragedya, *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında olay, kahramanlar ve izlek yönünden ele alınacak; iki eser arasındaki benzerlikler tespit edilmeye çalışılacaktır. Söz konusu benzerliklerin tespitinde, metinlerarasılığın ortak birliktelik ilişkisine dayalı olan anıştırma yönteminden yararlanılacaktır. Açık seçik göndermede bulunmadan bir kişi ya da nesne konusunda düşünceyi uyurma biçimi (Aktulum, 2000: 109) olan anıştırma yöntemiyle, referans metnin, başka bir metin içerisinde nasıl bir yeniden-yazmak işlemine tâbi tutulduğu ortaya konacaktır.

2. Kral Oidipus

Yunanlı şair Sophokles *Kral Oidipus* adlı tragedyasını -kesin tarihi bilinmemekle birlikte- M.Ö. 430-425 yıllarında; Orhan Pamuk ise *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanını 2016 yılında yazmıştır. Her ne kadar aradan iki bin yılı aşkın bir zaman geçmiş olsa da Orhan Pamuk, romanında *Kral Oidipus*'ta kader izleğine bağlı olarak benzer bir temayı işlemiştir. *Kral Oidipus*'ta; insanın kaderin çizdiği yolda ilerlediği, alinyazısından kurtulamadığı ancak bunu bile bile kaderini değiştirmeye uğraşmaktan yılmadığı düşüncesi ele alınır. *Kırmızı Saçlı Kadın*'da da benzer biçimde insanın kaderinden kurtulamayacağı, yıllarca okuduğu, inandığı efsanelerin, hikâyelerin kaderini belirleyeceği ve ne yaparsa yapsın bu kaderden kaçışın mümkün olmayacağı düşüncesi işlenir.

Kral Oidipus'ta kader izleği, kader kurbanı olan kişilerin etrafında oluşturulur. Bu kişilerden ilki Kral Oidipus'un babası Laios'tur. Thebai kentinin kralı olan Laios, karısının gebeliği esnasında bir kâhinden, doğacak oğlunun bir gün kendi öz babasını öldüreceği ve annesiyle evleneceği haberini alınca ondan kurtulmak için çocuk doğar doğmaz onu ıssız bir dağın tepesinde ayakları bağlı bir şekilde ölüme terk eder. Böylece öldüğünü zannettiği oğlundan kurtulduğunu düşünür. Ancak oğlu bir çoban tarafından kurtarılıp başka bir krala evlatlık verildiğinde bu kötü kaderden kurtulamaz ve oğlu Oidipus tarafından babası olduğu bilinmeden öldürülür. Laios, bir baba olarak yaptığı kötü işin cezasını canıyla öder.

Kader kurbanı olan ikinci kişi Oidipus'tur. Oidipus'un kaderi daha doğmadan evvel tanrılar tarafından yazılmıştır. Oidipus, kendi öz babası zannettiği Korinthos Kralı Polybos'u bir gün öldürüp annesiyle evleneceğini öğrendiğinde yaşadığı yeri terk ederek bu kaderden kurtulmaya çalışır. Ama Oidipus, ne kadar kaderinden kaçmaya çalışsa da o kadar ona yaklaşır. Yolda karşılaştığı öz babası Laios'u öldürerek kaderin kendine yazmış olduğu sona bir adım daha yaklaşır.

Kaderinden kaçamayan bir diğer kişi Oidipus'un karısı olan öz annesi İokaste'dir. İokaste de ölen eşi Kral Laios'la birlikte oğlunu ölüme terk etmenin bedelini en ağır şekilde öder. Thebai kentine kral olan Oidipus'la oğlu

olduğunu bilmeden evlenen ve ondan, gerçekte kardeş olması gereken dört çocuk doğuran İokaste trajik bir yazgının içine mahkûm edilir. İokaste, yaptıklarının cezasını kendi canına kıyarak öder.

Oidipus'un, yıkımını ve kötü kaderini temsil eden Sphinks adlı canavarla karşılaşması ve onun sorduğu ama kimsenin yanıtlayamadığı bilmeceye doğru cevap vermesi onun kaderindeki kaçınılmaz sonda önemli bir rol oynar. Oidipus, Sphinks'in bilmeceğine doğru bir yanıt vermeseydi Thebai kentine Laios'tan boşalan tahta kral olarak geçmeyecek ve Laios'un dul karısı kendisinin de öz annesi olduğunu bilmediği İokaste ile evlenmeyecekti. İokaste'nin annesi olduğunu öğrendiğinde ise onu gören gözlerini kör etmeyecek ve kendi felaketini hazırlamayacaktı.

Oidipus'un kaderinde önemli bir rol oynayan ve ona bütün hakikatleri anlatan kişi Teiresias'tır. Teiresias, kör bir kâhindir. Gözlerinin görmemesine rağmen güçlü sezis kabiliyeti sayesinde her şeyi bilme kudretine de sahiptir. Bu özelliği ile Teiresias aynı zamanda eserin karşıtlığı noktasında önemli bir konumda bulunur. Oidipus'un kör olmamasına rağmen sadece olabilecekleri görebilme yetisi, Teiresias'ın ona bütün gerçekleri anlatmasından sonra Oidipus'un kendi gözlerini kör edip olabilecekleri/olanları görmesi bu karşıtlığın bir tezahürünü oluşturur. (Sophokles, 2016).

3. Kırmızı Saçlı Kadın'da Kral Oidipus'un Yeniden Yazımı

Kırmızı Saçlı Kadın'da kader izleği, roman kahramanlarının birbirleriyle olan ilişkileri bağlamında ele alınır. Bu kişilerden ilki Cem'dir. Cem'in kaderi, on altı yaşındayken babasının evi terk etmesiyle birlikte çizilir. Babasızlığın yarattığı maddi ve manevi sıkıntıları gidermek amacıyla yola çıkan Cem, her şeyden önce kendisine yeni bir baba arar. Bu arayışın sonucunda Mahmut Usta'nın yanında kuyucu çırağı olarak çalışmaya başlar. Sonrasında ise Mahmut Usta ile babasını çeşitli yönlerden kıyaslayarak ustasına karşı derin bir sevgi duyar ve babasızlığın verdiği eksikliği onunla gidermeye çalışır.

Cem'in babasızlığı, öz babası tarafından terk edilip başka bir aileye evlatlık olarak verilen Oidipus'un babasız kalışına benzer bir durum sergiler. Nitekim babasız kalan Oidipus, kendi öz babası olmayan birine karşı yakınlık duymuş, onun gözetiminde yetiştirilmiştir. Cem de babasız kaldıktan sonra kendine yakın hissettiği Mahmut Usta ile bir baba-oğul gibi samimi ilişkiler kurmuş, babasından göremediği ilgiyi ustasından görmüştür.

Cem tıpkı Oidipus gibi ait olduğu yerden uzaklaşıp felaketin içine doğru yol alması yönünden Oidipus'la benzer bir kaderi paylaşır. Oidipus, öz babası zannettiği kişiyle ilgili gerçeği öğrendiğinde bu kehanetin gerçekleşmemesi için yaşadığı şehirden uzaklaşma kararı alır. Ancak yolda giderken babasını öldürmesi ile bu kaderden kurtulamadığı anlaşılır. Cem de bulunduğu yerden uzaklaşmakla hayatını sonuna kadar etkileyecek ve en sonunda ölümüne neden olacak olayların içine girmiş olur. Ancak Cem'in yaşadığı mekânı terk ettiği iki farklı şekilde karşımıza çıkar. Bunlardan ilki babasının ölümünden sonra İstanbul'dan Gebze'ye taşınmaları ve orada Mahmut Usta'nın yanında kuyucu çırağı olarak çalışmaya başladığı yer olan Öngören kasabasına gelmesiyle ortaya çıkan uzaklaşma olayıdır. Burası Cem'in Kırmızı Saçlı Kadın'la tanıştığı bir mekândır. Cem'i kaderine yaklaştıran ikinci uzaklaşma

hadisesi de Mahmut Usta'yı kuyunun içinde bırakıp kaçmasıyla ortaya çıkar. Cem, öldüğünü zannettiği ustasını orada öylece bırakıp kaçarken bir bakıma ondan ve katil olma suçundan kurtulduğunu zannetmiştir. Gerçekte ise Cem yazgısına doğru koşmuştur. Ne yaparsa yapsın her zaman hatırlayacağı Mahmut Usta'sının hikâyeleriyle kaderini çizen yolda kaçınılmaz biçimde ilerlemiştir.

Cem yaşamış olduğu enest ilişki yönüyle de Oidipus'a benzer. Oidipus, babası Laios'u öldürünce onun dul kalan eşi İokaste ile evlenir ve bu evlilikten iki erkek iki kız çocuk sahibi olur. Oidipus hem annesi hem karısı olan kadından hem kardeş hem de evlat sahibi olarak kompleks bir ilişkinin içine girmiştir. *Kırmızı Saçlı Kadın*'da ise Cem, Gülcihan adlı *Kırmızı Saçlı Kadın*'la birlikte olur. Bu ilişkiden Cem, bir erkek çocuk sahibi olmuştur. *Kırmızı Saçlı Kadın* gerçekte Cem'in babasının yıllar önce ilişkide bulunduğu bir kadındır. Dolayısıyla Cem, babasıyla aynı kadına aşık olmuş böylece –Oidipus kadar olmasa da- kompleks bir ilişki yaşamıştır. Her iki kahraman da ilişkide buldukları kadınların gerçek kimlikleri hakkında bilgi sahibi olmamaları yönüyle benzer bir nitelik taşır.

Cem'in oğlu Enver de Oidipus'a benzeyen bir başka kahraman olarak karşımıza çıkar. Enver, babası Cem'in kaderini yaşayarak Oidipus'un hikâyesini kaldığı yerden devam ettirir. Enver de tıpkı Cem gibi babasız büyümüş ve bunun acısını yıllarca içinde taşımıştır. Bu yüzden Enver, babasına karşı öfke ve intikam duyguları besler. Babasının ona doğrulttuğu silahı onun elinden alır ve kendini korumaya çalıştığı sırada yanlışlıkla babasını gözünden vurur. Bu olay üzerine babası kuyunun içine düşerek ölür. Bu durumda Enver, Oidipus'la aynı kaderi paylaşır. Ancak Oidipus, öz babasını bilmeden, Enver de babasını yanlışlıkla öldürmüştür. Oidipus'un trajik yazgısı kendi gözlerini kör etmesiyle son bulurken Cem'in yazgısı oğlu tarafından gözünden vurulup öldürülmekle tamamlanır.

Oidipus'un öz babası olan Laios'un babalığı ile Cem'in öz babası olan Akın'ın babalığı arasında da benzer bir ilişkinin kurulduğu görülür. Laios, kendi evladına babalık etmemiş, onun bir gün kendisini öldüreceği korkusuyla evladını ıssız bir dağın başında ölüme terk etmiştir. Bu nedenle oğluna babalık etmeyen Laios, onu yıllarca gerçek bir baba sevgisinden mahrum eden baba rolüyle karşımıza çıkar. Oidipus'un yazgısında onun en başta babasız oluşu ve gerçek babasının kim olduğunu bilmemesi, onun uğrayacağı felaketlerin en büyük nedeni olmuştur. Laios, oğluna gerçekten babalık etseydi ve Oidipus da öz babasının Laios olduğunu bilseydi belki de kaderi böyle bir yıkımı ona hazırlamayacaktı. Bu nedenle Laios, Oidipus'un başına gelenlerden sorumlu baş kişidir.

Kırmızı Saçlı Kadın'da ise Cem de on altı yaşına geldiğinde babasının evi terk etmesiyle babasızlığa mahkûm edilmiştir. Cem'in babasızlığı onun hayatında uğrayacağı yıkımların da başlangıcını oluşturur. Öncelikle kendinde eksikliğini duyduğu baba şefkatini başka yerlerde ve başka kişilerde aramaya koyulur. Bu yüzden de Mahmut Usta'yı kendi babası gibi görmeye başlar. Oidipus da kendi öz babasından göremediği yakınlığı, şefkati evlatlık verildiği Korinthos Kralı Polybos'ta bulur. Ancak Oidipus, Polybos'u kendi öz babası zannederken Cem, Mahmut Usta'nın öz babası olmadığı bilinciyle ona

yaklaşmıştır. Oidipus, Korinthos sarayında hayatının en mutlu ve huzurlu yıllarını yaşarken Cem de Mahmut Usta'nın yanında mutluluğu tatmış hem de aşık olduğu Kırmızı Saçlı Kadın'la tanışma fırsatını yakalamıştır.

Oidipus'un babasız büyümesi, babası zannettiği kişinin gerçek babası olmadığını öğrendiğinde ondan kaçıp kurtulmaya çalışması aynı zamanda Oidipus'taki bireyleşme sürecinin de başlangıcını oluşturur. Korinthos'tan Thebai'ye doğru yol alan Oidipus, Sphinks adlı canavarın bilmeceğine doğru yanıt veren tek kişi olarak Thebai tahtına oturur. Böylece kendi egemenliğini de ilan etmiş olur. Cem de babasız büyürken verdiği mücadelelerle varoluşunu gerçekleştirme sürecine girer ve en sonunda kendi bireyselliğini tamamlayarak babasından bağımsız egemen bir güç konumuna gelmiş olur. Öncelikle babası gibi yakın gördüğü Mahmut Usta'ya karşı, itaat noktasında gizliden gizliye savaş açar ve en sonunda onu bir kuyunun dibinde ölüme terk eder. Bu, Cem'in kendi bireysellik sürecinde bir dönüm noktası olur. Çok zengin ve şöhretli oluşu da onun bireyselliğinin bir zaferidir. Ancak nasıl ki egemen bir güç konumunda olan Oidipus, bu egemenliğin bedelini ağır bir şekilde ödemişse Cem de kendi egemenliğinin bedelini benzer bir biçimde yıkımlarla öder.

Oidipus'un hikâyesinde babasını öldüren oğul, Cem'in hikâyesinde de karşımıza çıkar. Ancak burada babasını öldüren Cem değil, Cem'in oğlu Enver'dir. Enver, gerçek babasının Cem olduğunu öğrendiğinde bir anlamda Oidipus'un yazgısını paylaşır. Fakat Oidipus, öldürdüğü kişinin babası olduğunu bilmez. Enver ise, babasının kim olduğunu bilir ve asıl niyeti onu öldürmek değildir. Babası tarafından kendisine silah doğrultulunca kendi korumak amacıyla babasını yanlışlıkla öldürür. Bu durumda Oidipus ile Enver'in öldürme eylemleri yöntem ve nedenleri bakımından farklı olmakla birlikte sonuç bakımından aynı olmuştur. Her iki hikâyede de babayı öldüren oğul ele alınmıştır.

Oidipus ile Cem arasında görülen bir diğer benzerlik de kahramanların araştırma eğilimlerinde ortaya konur. Her iki kahraman da geçmişte kalmış bir suçu araştırır. Oidipus, Thebai kentinin başına gelen veba ve kıtlık felaketlerinin nedenlerini büyük bir merakla araştırmaya başlar. Şehrin böyle bir beladan kurtulması için eski kralın katilinin bulunması gerekir. Bu gerçeğin ortaya çıkmasını en çok isteyen kişi de katil olduğunu bilmeyen Oidipus'tur. Ancak yapmış olduğu araştırmaların sonucunda hakikate adım adım yaklaşan Oidipus, babasının katilinin kendisi olduğunu, annesiyle evlendiğini anlar ve büyük bir suçluluk duygusuna kapılarak kendini kör eder. Cem de benzer bir şekilde aynı araştırma merakına kapılır. En çok da yıllar önce kuyunun içinde terk edip gittiği ustasına ne olduğunu merak eder. Gerçekten katil olup olmadığı sorusu yıllarca kafasını meşgul ederken, bu duygunun etkisiyle pişmanlık ve suçluluk yaşar. Bu duygunun etkisiyle yıllar sonra Öngören'e gitmeye karar verir. Bu esnada Kırmızı Saçlı Kadın'la babasının da bir zamanlar ilişki yaşadığını, aynı kadından kendisinin bir oğula sahip olduğunu öğrenir. Yazgısından kaçamayacağını gören Cem, içindeki öğrenme merakıyla oğlunu görmek ister. En sonunda bütün gerçekler ortaya çıktığında oğlu ile arasında geçen tartışmaların etkisiyle kavga eden baba-oğul, kaderin onlar için uygun gördüğü sona gelir, Enver babasını öldürür.

Oidipus da Cem de içlerinde taşıdığı araştırma ve merak duygularının etkisiyle gerçeğe yaklaşmışlar ve sonunda kendi felaketlerini hazırlamışlardır.

Kral Oidipus adlı tragedya ile *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanda ana kahramanların yazgısında önemli rol oynayan Teiresias ile Cem'in karısı Ayşe arasında da rol bakımından benzer bir ilişki mevcuttur. *Kral Oidipus*'taki Teiresias gözleri görmeyen ihtiyar bir kâhindir. Olayları en başından beri bilmesi yönüyle eserin kilit noktalarından birini oluşturur. Teiresias, Thebai şehrinde yaşanan felaketlerin asıl kaynağının ve gerçek katilin Oidipus olduğunu söyleyerek bilgisiyle bir bakıma Oidipus'un karanlık yanını temsil eder. Bilgilendirici, haber verici olması yönüyle Cem'in karısı Ayşe de benzer bir rol üstlenmiştir. Ayşe, Cem ile birlikte yıllarca Oidipus'un hikâyelerini okuyup bu hikâyeler üzerine yorumlar yaparken hakikate bilmeden yaklaşmıştır. Nitekim Cem, oğlu Enver ile Öngören'de eskiden kuyu kazdıkları yere doğru giderken Enver'in kendisinin oğlu olduğunu bilmez. Ta ki karısı Ayşe onu arayana kadar. Enver'in bir ara yanından ayrılmasıyla yalnız kalan Cem'i Ayşe telefonla arar. Yanında kim olduğunu telaşla sorar. Cem de ona korkacak bir şey olmadığını, yanında Kırmızı Saçlı Kadın tarafından kendisine rehberlik etmesi için verilen bir gencin olduğunu söyler. Durumu anlayan Ayşe korkacak çok şeyin olduğunu, hemen o çocuktan uzak durup geri dönmesini söyleyerek şöyle devam eder: "Biz yıllarca senle hangi hikâyeleri okuduk? Sen Öngören'e oğlunu görmek için gittin tabii. Beni de bu yüzden yanına istemedin. Sana o rehberi kim tanıttı? Kırmızı Saçlı Kadın! Şimdi onun kim olduğunu anladın mı?" (s. 163). Ayşe, o çocuğun Cem'in oğlu Enver olduğunu ve oradan kaçmasını söyleyerek bu hakikatle ilgili Cem'i bilgilendirir. Ayşe, yıllarca okudukları Oidipus ve babasıyla ilgili düşündüklerinin gerçekleşebileceğinden endişeye kapılır: "O delikanlı oğlunsa, o öldürecek seni! Batılı isyancı bir birey olduğu için..." (s. 164). Oidipus'u gerçeklerden haberdar eden Teiresias gibi Ayşe de Cem'i gerçeklerden haberdar ederek Cem'in karanlık yanını aydınlatan kişi olur.

Sonuç

Bu çalışmada Sophokles'in *Kral Oidipus* adlı tragedyası ile Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanı metinlerarasılığa bağlı olarak mukayeseli bir biçimde incelenmiştir. Buna göre, alt metin olarak ele alınan *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında metinlerarası ilişkilendirmelerde sıkça başvurulan bir yöntem olan anıştırma (Allusion) biçiminin kullanıldığı görülmüştür. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanının yazarı, roman kahramanları aracılığıyla referans metin olan *Kral Oidipus* tragedyasındaki kahramanlara örtük bir göndermede bulunmuştur. Söz konusu gönderme, referans metindeki kader izleğine bağlı olarak, kişinin kaderine karşı gelmesinin mümkün olamayacağı, ne yaparsa yapsın yazgısını değiştiremeyeceği düşüncesine bağlı olarak yapılmıştır. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanındaki göndermeler, anıştırma yönteminin doğrudan bir alıntı olmaması sebebiyle yazar tarafından satır aralarına gizlenmiş ve referans metnin kimi şahıs ve olaylarından elde edilen ipuçları vasıtasıyla ana metni bütünleyecek bir şekilde geliştirilmiştir. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanındaki kahramanların ve olayların, anıştırma yöntemi vasıtasıyla *Kral Oidipus* tragedyasındaki düşünceleri, olayları ve kahramanları hatırlatacak biçimde kurgulandığı, böylece metinlerarası göndermeyi zorunlu kılan ortak birliktelik ilişkisine

göre *Kral Oidipus*'un yeniden yazımının sağlandığı tespit edilmiştir. Bu ortak birliktelik ilişkisine göre söz konusu eserler arasındaki benzer nitelikleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. Her iki eser de kader izleğine bağlı olarak birbirine benzer bir temayı işler. Kaderden kaçmanın mümkün olamayacağı, ne yapılırsa yapılsın insanın yazgısında olanların gerçekleşeceği iki eserin de izleksel kurgusunu oluşturur.

2. Eserlerdeki kahramanlar, yolları birbirleriyle bir şekilde kesişen kişiler olarak ele alınmıştır. Buna göre *Kral Oidipus*'ta Oidipus'un babası Laios, annesi İokaste, asıl kahraman Oidipus, Oidipus'a bütün hakikatleri anlatan kâhin Teiresias ve Oidipus'un kötü kaderini/yıkımını temsil eden Sphinks eserde birbiriyle bağlantılı kişiler olarak verilir. *Kırmızı Saçlı Kadın*'da, Cem'in Mahmut Usta ile tanışıp onunla baba-oğul tarzında ilişkiler kurması, Cem ile babası Akın'ın *Kırmızı Saçlı Kadın*'la ortak bir ilişki yaşaması, Cem'in bu kadından bir çocuğunun olması, Cem'in karısı Ayşe'nin en sonunda oğluluyla ilgili hakikatleri Cem'e anlatması eserde birbiriyle bağlantılı bir şekilde anlatılmıştır.

3. *Kral Oidipus*'ta Oidipus'un; *Kırmızı Saçlı Kadın*'da da Cem'in enest bir ilişki yaşaması iki eser arasındaki benzer başka bir noktadır. Oidipus'un, kendi öz annesiyle evlenip ondan çocuk sahibi olması; Cem'in de babasının ilişki yaşadığı kadınla birlikte olup ondan çocuk sahibi olması iki kahramanın da yaşadığı enest ilişkiye örnek teşkil eder.

4. Oidipus'un öz babasını öldürmesi ile Cem'in oğlu Enver'in öz babası Cem'i öldürmesi benzer bir temayı ortaya koyar.

5. Oidipus'un babası Laios ile Cem'in babası Akın ve Enver'in babası Cem arasında da benzer nitelikler görülür. Laios, oğlunu ıssız bir dağın başında ölüme terk ederek onu gerçek bir baba sevgisinden mahrum bırakmıştır. Benzer şekilde Akın da oğlu Cem'e babalık etmemiş, onu on altı yaşındayken terk ederek oğlunu gerçek bir baba sevgisinden ve ilgisinden yoksun bırakmıştır. Yıllar sonra bir oğlu olduğunu öğrenen Cem de kendi oğluna babalık etmeyerek onun babasız yetişmesine neden olmuştur.

6. Oidipus ile Cem arasındaki benzer bir ilişki, bireyselleşme teması etrafında kurgulanır. Baba otoritesinden uzak bir biçimde yetişen Oidipus, kendi babasını bilmeden öldürmekle bir anlamda kendi egemenliğini ilan etmiş olur. Öyle ki babasının ölümü ona Thebai tahtının krallığını getirir. Benzer biçimde Cem de babasız büyürken verdiği mücadelelerle bireyselleşme sürecine girer ve babasından bağımsız egemen bir güç konumuna gelir. Öncelikle babası gibi yakın gördüğü Mahmut Usta'ya karşı, itaat noktasında gizliden gizliye savaş açar ve en sonunda onu bir kuyunun dibinde ölüme terk eder. Bu, Cem'in kendi bireysellik sürecinde bir dönüm noktası olur. Çok zengin ve şöhretli oluşu da onun bireyselliğinin bir zaferidir.

7. Oidipus ile Cem arasında görülen bir başka benzerlik de her iki kahramanın araştırmaya olan meraklarıdır. Oidipus da Cem de geçmişte kalmış bir suçu araştırır. Oidipus, Thebai kentinin başına gelen veba ve kıtlık felaketlerinin nedenlerini büyük bir merakla araştırmaya başlar. Araştırmalarının sonucunda da hakikatleri öğrenerek büyük bir suçluluk ve pişmanlık duygusuna kapılır. Bu duygunun etkisiyle kendini kör eder. Cem de

benzer bir şekilde aynı araştırma merakına kapılır. En çok da yıllar önce kuyunun içinde terk edip gittiği ustasına ne olduğunu merak eder. Gerçekten katil olup olmadığı sorusu yıllarca kafasını meşgul ederken, bu duygunun etkisiyle pişmanlık ve suçluluk yaşar. Yıllar sonra oğlu olduğunu öğrenmesi ve onu merak etmesi gerçekte Cem'i yazgisına götüren sonun da başlangıcını oluşturur. Bütün gerçekler ortaya çıktığında oğlu tarafından öldürülmüş olur.

8. *Kral Oidipus* ile *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı eserlerde ana kahramanların yazgisında önemli rol oynayan Teiresias ile Ayşe arasında da rol bakımından benzer bir ilişki mevcuttur. *Kral Oidipus*'taki Teiresias, hakikatleri en başından beri bilmesi ve bunları en sonunda Oidipus'a anlatması yönüyle Oidipus'un karanlık yanını temsil eder. Cem'in karısı Ayşe de bilgilendirici, haber verici bir kişi olarak Teiresias'la benzer bir noktayı ortaya koyar. Ayşe, Cem'e kendisini Öngören'de rehber olarak gezdiren Serhat adındaki çocuğun Cem'in oğlu Enver olduğunu ve oradan kaçması gerektiğini söyleyerek bu hakikatle ilgili Cem'i bilgilendirir. O delikanlının kendisini öldüreceğini söyleyerek Cem'e oradan kaçmasını telkin eder. Böylece Oidipus'u gerçeklerden haberdar eden Teiresias gibi Ayşe de Cem'i gerçeklerden haberdar ederek Cem'in karanlık yanını aydınlatan bir kişi olur.

Mukayeseli edebiyat bağlamında yapılan bu çalışmada farklı dönemler, farklı kültürler, farklı yazarlar ve farklı eserler arasında benzer birçok özelliğin olduğu görülmüştür. Referans metin olarak ele alınan *Kral Oidipus* adlı trajedi, Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanında güncel bir yorumla, özde benzer ama işlenişinde yeni ve farklı bir söylemin örneği şeklinde ortaya konmuş, böylece referans metnin metinlerarasılığa bağlı olarak yeniden-yazımı sağlanmıştır.

Kaynaklar

- Aktulum, Kubilay. (2000), *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, İstanbul.
- Aytaç, Gürsel. (2013), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Say Yayınları, İstanbul.
- Ecevit, Yıldız. (2014), *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Pamuk, Orhan. (2016), *Kırmızı Saçlı Kadın*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Sophokles. (2016), *Kral Oidipus*, (Çev. Bedrettin Tuncel), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.